

Станіслав Феліксович ДОМБРОВСЬКИЙ,
доцент, заслужений юрист України,
професор кафедри трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права,
taranenko1975@mail.ru

УДК 349.442.237.7 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ КООПЕРАТИВНОГО ТИПУ ТА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Розглядаються питання щодо особливостей застосування дисциплінарної відповідальності працівників і членів сільськогосподарських підприємств недержавної форми власності кооперативного типу та фермерських господарств в Україні. Проаналізовано стан забезпечення дотримання статутної та трудової дисципліни в цих сільськогосподарських підприємствах шляхом застосування нормативно-правових актів аграрного та трудового права, що регулюють дисциплінарну відповідальність за невиконання обов'язків членами та працівниками сільськогосподарських підприємств без поважних причин, у тому числі керівниками підприємств, виробничих та інших підрозділів, головними та іншими спеціалістами, членами правління та ревізійних комісій. Визначено особливості застосування дисциплінарних стягнень і порядок їх застосування до членів сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств, а також до працівників, які працюють у цих аграрних формуваннях як за трудовими договорами, так і на контрактних умовах. Звернуто увагу на перелік дисциплінарних проступків, передбачених у статутах та правилах внутрішнього розпорядку сільськогосподарських підприємств кооперативного типу

і фермерських господарств різних правових форм. Проаналізовано порядок застосування дисциплінарних стягнень. Внесено окремі пропозиції щодо вдосконалення законодавства про дисциплінарну відповідальність працівників і членів сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств.

Ключові слова: дисциплінарна відповідальність, сільськогосподарське підприємство, фермерське господарство, статут, правила внутрішнього розпорядку.

Сільське господарство України на сьогодні є однією з важливих галузей національної економіки. Від розвитку цієї галузі значною мірою залежить зміцнення економіки держави, підвищення добробуту працівників сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки. Належна організація праці в сільськогосподарських підприємствах кооперативного і корпоративного типів та фермерських господарствах впливає на підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та продуктивності ефективної праці. Сільськогосподарська галузь специфічна і значно відрізняється від інших галузей. Від неї залежить значною мірою валютне надходження в бюджет держави, а також виконання угоди про асоціацію, укладеної між Україною та Європейським Союзом.

У сільськогосподарських підприємствах України правове регулювання трудових відносин відрізняється від регулювання трудових відносин в інших галузях національної економіки. Така різниця обумовлена специфікою та сезонністю сільськогосподарського підприємства, залежністю від таких природних умов, як застосування праці в галузі рослинництва при збиранні врожаю, погодно-кліматичних умов, родючості і якості земель, предмета праці, живих організмів як рослин так, і тварин, а також від організаційно-правової форми здійснення сільськогосподарської діяльності. У сільському господарстві України також застосовуються специфічні форми організації праці, його обліку, оплати та охорони [1, с. 363–380].

Правове регулювання трудових відносин працівників підприємств незалежно від форм власності, в тому числі державних сільськогосподарських підприємств, сільськогосподарських акціонерних товариств, сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарських виробничих та обслуговуючих кооперативів, фермерських господарств та колективних сільськогосподарських підприємств, які працюють за трудовими договорами та контрактами, здійснюється на загальних підставах відповідно до вимог ч. 1 ст. 3 Кодексу законів про працю України [2].

Мають місце особливості у застосуванні праці членів сільськогосподарських кооперативів і їх об'єднань, колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств різних типів, працівників сільськогосподарських підприємств з іноземними інвестиціями, статус яких визначається окремими законами та їх статутами. Отже, лише в статутах сільськогосподарських кооперативних

організацій можуть встановлюватись у межах, визначених аграрним законом, особливості регулювання трудових відносин працівників і членів вказаних підприємств і господарств. При цьому гарантії щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, молоді, інвалідів у сільськогосподарських підприємствах всіх форм власності надаються в порядку, передбаченому законодавством про працю [3, с. 13].

Таким чином, проблема захисту прав працівників і членів сільськогосподарських підприємств кооперативного типу та фермерських господарств має особливу актуальність. Однак питання щодо регулювання особливостей дисциплінарних стягнень у цих агроформуваннях висвітлені, на нашу думку, не повністю. Така проблема не висвітлена і не передбачено її шляхи вирішення в проекті Трудового кодексу України, прийнятому в першому читанні 5 листопада 2015 р. Також питання правового регулювання праці чітко не вирішено ні в аграрному, ні в трудовому законодавстві України [4, с. 509–525].

У зв'язку із наведеним, особливої актуальності набуває удосконалення аграрного і трудового законодавства України з питань особливостей дисциплінарної відповідальності працівників і членів сільськогосподарських підприємств, установ, організацій та фермерських господарств.

Питанню належного забезпечення правового регулювання праці в сільськогосподарських підприємствах приділили вчені, науковці та практики, такі як: А. Г. Бобкова, В. Я. Бурак, Н. Н. Веденін, Я. З. Гаецька-Колотило, А. П. Гетьман, В. М. Єрмоленко, В. П. Жущман, Н. В. Ільків, Р. І. Кондратьєв, П. М. Павлюченко, Т. С. Новак, М. І. Паладіна, П. Д. Пилипенко, О. О. Погрібний, Н. В. Погорецька, А. М. Статівка, В. І. Семчик, І. О. Середа, Н. І. Титова, В. Ю. Уркевич, В. І. Федорович, Ю. С. Шемшученко, В. З. Янчук, В. В. Янчук та інші. Проте питання правового захисту прав цієї категорії працівників та особливості застосування до них дисциплінарної відповідальності ще не достатньо висвітлено.

Конституція України в ст.ст. 43, 45, 95 та в інших нормах особливу увагу приділяє правам громадян на захист від незаконного звільнення, в тому числі і на їх судовий захист інших трудових прав [5]. Тому названі та інші права однаково розповсюджуються і на працівників та членів сільськогосподарських підприємств різних форм власності і господарювання.

За роки існування самостійної держави України прийнято велику кількість законодавчих і нормативних актів, спрямованих на поліпшення правового регулювання та забезпечення належної праці в сільському господарстві з метою належного введення сільськогосподарської діяльності. Як вважає В. М. Корнієнко, під сільськогосподарською діяльністю слід розуміти діяльність, пов'язану із сільським господарством, виробництвом сільськогосподарської продукції та сировини. Але зараз поняття «сільськогосподарська діяльність» стало ширшим, воно включає як виробництво, переробку, так і збут продукції [6, с. 66–79]. Отже, до сільськогосподарських

підприємств можна віднести підприємства кооперативного і корпоративного типів, які займаються виробництвом, переробкою, реалізацією (збутом) сільськогосподарської продукції та (або) обслуговуванням сільськогосподарського виробництва.

Трудові відносини членів сільськогосподарських підприємств, у тому числі членів сільськогосподарських виробничих кооперативів і фермерських господарств, забезпечуються законами України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» [7], «Про сільськогосподарську кооперацію» [8], «Про кооперацію» [9], «Про фермерське господарство» [10], «Про господарські товариства» [11], «Про акціонерні товариства» [12], «Про охорону праці» [13], статутами підприємств, правилами внутрішнього розпорядку, правилами внутрішньогосподарської діяльності та законодавством про працю. У названому та іншому законодавстві передбачені основні принципи сільськогосподарської діяльності. До них належать добровільність членства фізичних і юридичних осіб у кооперативі і безперешкодний вихід з них, обов'язкова трудова участь членів у діяльності виробничого кооперативу, обов'язкова участь членів у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу, відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут конкретного підприємства, бажає користуватися послугами та у разі потреби погоджується брати участь у фінансуванні на умовах, встановлених статутом, мають рівні права у прийнятті рішень за правилом «один член — один голос», розподіл доходу здійснюється між членами відповідно до їх участі в діяльності підприємства, забезпечується з боку членів контроль за роботою підприємства в порядку, передбаченому статутом.

Слід зауважити, що статут сільськогосподарського виробничого кооперативу розробляється кожним сільськогосподарським кооперативом на підставі Примірного статуту сільськогосподарського виробничого кооперативу, у якому передбачено зобов'язання про створювання належних умов для високопродуктивної та безпечної праці, забезпечення додержання законодавства про працю [14].

У сільськогосподарських виробничих кооперативах трудові відносини є членськими трудовими відносинами. Вони дійсно тісно поєднані з роботою і засобами сільгоспвиробництва, адже основними такими засобами у сільськогосподарському виробництві є землі сільськогосподарського призначення. Відповідно до вимог аграрного законодавства, зокрема Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», трудовий договір між членами кооперативу і сільськогосподарським кооперативом не укладається, так як основною умовою вступу в члени сільськогосподарського виробничого кооперативу є обов'язкова трудова участь у ньому [15, с. 141].

У сільськогосподарських підприємствах професійний склад їх членів різний. До нього входять керівники сільськогосподарських підприємств, керівники виробничих підрозділів, фахівці сільського господарства, особи управлінського та обслуговуючого персоналу і кадри різних масових професій аграрного виробництва. Керівники

сільськогосподарських підприємств кооперативного типу поділяються на виборних і призначуваних. Вищий орган управління справами кооперативного підприємства обирає із членів на термін, що не перевищує більше п'яти років, таємним або відкритим голосуванням голову кооперативу, який одноразово очолює правління. У своїй діяльності голова кооперативу підзвітний загальним зборам або зборам уповноважених кооперативу [25]. Правління кооперативу здійснює поточне керівництво господарською діяльністю кооперативу в період між проведенням зборів вищого органу управління членів кооперативу, яке вносить на затвердження цього органу питання про прийняття до кооперативу нових членів і припинення членства, а також про переоформлення простого членства на асоційоване.

Вищий орган управління справами сільськогосподарського виробничого кооперативу для здійснення контролю за господарсько-фінансовою діяльністю правління та посадових осіб кооперативу обирає строком на три роки членів ревізійної комісії, які із свого складу обирають голову ревізійної комісії [14].

Від інших груп керівників відрізняються фахівці сільського господарства. Їх правове становище регламентується Положенням про спеціаліста сільського господарства. Його дія поширюється на агрономів, інженерів усіх спеціальностей, зоотехніків, ветеринарних лікарів, економістів, бухгалтерів, які мають вищу або середню спеціальну освіту і працюють безпосередньо в кооперативах та інших сільськогосподарських підприємствах [16, с. 85–87].

Як підкреслюють А. Г. Бобкова та Ю. М. Павлюченко, трудова дисципліна на сільськогосподарських підприємствах забезпечується шляхом створення належних організаційних та економічних умов праці, використанням методів переконання, виховання і заохочення, а також застосуванням дисциплінарних стягнень і за порушення статутної, технологічної та трудової дисципліни [17, с. 126].

Виробничо-фінансова діяльність членів і працівників сільськогосподарських підприємств потребує узгодженості, дотримання виробничої, трудової, статутної та виконавчої дисципліни [21, с. 405–421]. Регулювання поведінки працівників і членів здійснюється через установа певних правил і норм, які регламентують внутрішньогосподарські відносини, тому їх прийнято називати Правилами внутрішньогосподарського трудового розпорядку як основного локального акта конкретного сільськогосподарського підприємства або фермерського господарства. Цей акт займає друге місце після статуту сільськогосподарського виробничого кооперативу або фермерського господарства. Ці правила сприяють забезпеченню необхідного порядку у відносинах членів і працівників сільськогосподарських підприємств. Порядок забезпечується за допомогою чинного законодавства та локальними актами, належним виконанням юридичних обов'язків та прав членів і працівників сільськогосподарських підприємств. Основною метою правил внутрішньогосподарського трудового розпорядку є зміцнення трудової

дисципліни, залежна організація праці, раціональне використання робочого часу, висока якість виконаних сільськогосподарських робіт, підвищення продуктивності праці та ефективності сільськогосподарського виробництва. Ці правила є правовою основою забезпечення трудової дисципліни в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах. Ними визначено режим праці, порядок приймання і звільнення членів сільськогосподарських підприємств та інших працівників, робочий час та його використання, заохочення за успіхи в роботі та відповідальності за недотримання статутної, трудової та іншої дисципліни.

Отже, правила не повинні суперечити відповідним нормам аграрних законів і статутам конкретних сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств. Таким чином, локальна нормотворчість здійснюється і в рамках наділеної компетенції відповідних органів управління підприємств, установ і організацій [18, с. 69].

У правовій аграрній науці поняття юридичної відповідальності визначається як установлення правовою нормою заходів примусу, що застосовується до членів сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств. Вчені-аграрники В. П. Жушман, О. О. Погрібний і В. Ю. Уркевич вважають, що під дисциплінарною відповідальністю осіб, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, слід розуміти відповідальність за вчинені дисциплінарні поступки. Дисциплінарна відповідальність до членів сільськогосподарських підприємств і осіб, що працюють за трудовим договором, установлена чинним законодавством про працю та аграрним законодавством за ті чи інші допущені порушення організації праці, правил внутрішнього трудового розпорядку і безпечної роботи [19, с. 70].

За порушення трудової дисципліни заходами дисциплінарного стягнення визначено догану та звільнення. Такі стягнення можуть застосовуватись до працівників сільськогосподарських підприємств корпоративного типу, осіб, які працюють у сільськогосподарських виробничих кооперативах і фермерських господарствах (а не членів), а також у сільськогосподарських обслуговуючих кооперативах, за трудовим договором або по укладеним контрактом.

До членів сільськогосподарських виробничих кооперативів можуть застосовуватись стягнення відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», статуту кооперативу та правил внутрішнього трудового розпорядку, такі як: догана; звільнення з роботи з обов'язковим наданням іншої роботи; письмове попередження про виключення із членів кооперативу; виключення із членів такого кооперативу [20, с. 186]. Обов'язковою умовою, виключення із членів сільськогосподарського виробничого кооперативу є попереднє застосування до порушників дисципліни інших видів стягнення, передбачених статутом кооперативу.

Трудова діяльність у фермерському господарстві здійснюється відповідно до Закону України «Про фермерське господарство», статуту

фермерського господарства та правил внутрішнього трудового розпорядку фермерського господарства на основі самоврядування. Члени фермерського господарства самостійно визначають і регламентують відповідні норми про свою дисциплінарну відповідальність у цих локальних актах.

Підставою дисциплінарної відповідальності в аграрному законодавстві України є дисциплінарний проступок, що має місце за умови протиправності та винності діянь правопорушника, які повинні бути встановлені як юридичні факти [21, с. 453]. Такими юридичними фактами є ті факти, які визнані або встановлені виконавчим органом (правлінням) або вищим органом управління справами сільськогосподарського виробничого кооперативу (загальними зборами або зборами уповноважених).

Отже, коло протиправних дій, за які наступає дисциплінарна відповідальність для членів сільськогосподарських виробничих кооперативів визначається в статуті або в правила внутрішнього трудового розпорядку такого кооперативу.

Згідно з аграрним законодавством до порушень статутної, трудової, технологічної, виконавчої дисципліни належить: недотримання вимог статуту, правил внутрішнього трудового розпорядку сільськогосподарського виробничого кооперативу; невиконання рішень вищого органу управління справами кооперативу, правління, розпоряджень службових осіб; порушення виробничої, технологічної, статутної та трудової дисципліни; невиконання без поважних причин обов'язкового мінімуму трудової участі в сільськогосподарському виробництві; недбале ставлення до майна; самовільне використання сільськогосподарської техніки кооперативу в особистих інтересах; нез'явлення без поважних причин на загальні збори чи збори уповноважених або на засідання виконавчого органу кооперативу; недодержання встановлених норм і правил техніки безпеки, протипожежних заходів та інші порушення. Також до неправомірних діянь, що суперечать нормам аграрного законодавства, належать екологічні правопорушення (порушення приписів про поліпшення сільськогосподарських земель, охорону ґрунтів та інших природних ресурсів, що використовуються в сільському господарстві), порушення організаційних основ і правил ведення сільськогосподарського виробництва (недодержання правил внутрішнього трудового розпорядку, ветеринарних та зоотехнічних правил обслуговування тварин, правил виробничої санітарії, охорони здоров'я працівників сільськогосподарських виробничих кооперативів тощо).

Факт допущення дисциплінарного проступку членом або працівником сільськогосподарського виробничого кооперативу визначається виконавчим органом або вищим органом управління, які можуть притягнути винних членів та працівників до дисциплінарної відповідальності. Така відповідальність передбачається в статуті або в правилах внутрішнього трудового розпорядку кооперативу, відповідно до яких збори виробничого підрозділу обговорюють порушення трудової

дисципліни, допущенні членами цього підрозділу. Залежно від ступеня допущеного порушення збори підрозділу вносять до виконавчого органу пропозиції про притягнення винних членів підрозділу до дисциплінарної відповідальності. Виконавчий орган сільськогосподарського виробничого кооперативу перед тим, як розглянути питання про накладення стягнення, доручає члену правління підготувати конкретні пропозиції з одержанням від правопорушника письмового пояснення. Після розгляду обставин вчинення порушення виконавчий орган сільськогосподарського виробничого кооперативу може застосовувати таке: одне дисциплінарне стягнення як догану чи звільнення з роботи із наданням іншої роботи як члену кооперативу або рекомендувати вищому органу управління оголосити попередження про виключення із членів чи прийняти рішення про виключення із членів сільськогосподарського кооперативу. Отже, у разі невиконання або неналежного виконання обов'язків, покладених на члена кооперативу, а також в інших випадках, встановлених статутом й законом відповідно до вимог ч. 2 ст. 164 Цивільного кодексу України член виробничого кооперативу може бути виключений з кооперативу за рішенням загальних зборів або зборів уповноважених [22, с. 164; 23, с. 202–203].

Слід погодитись із вченими А. П. Гетьманом та В. З. Янчуком про те, що дисциплінарна відповідальність має примусовий характер, так як на члена або працівника сільськогосподарського виробничого кооперативу чи фермерського господарства накладаються заходи примусового характеру, які викликають до них певні негативні і неприємні наслідки [24, с. 305].

Дослідження свідчить про те, що особи, які працюють у сільськогосподарських підприємствах кооперативного і корпоративного типів, в фермерських господарствах, сільськогосподарських об'єднаннях за трудовими договорами чи на контрактних умовах, притягуються до дисциплінарної відповідальності на підставі правових норм Кодексу законів про працю України, які повністю поширюються на них. Особливості праці членів виробничого кооперативу, членів фермерських господарств та їх об'єднань визначаються законами та статутами про них. Проте слід звернути увагу і на те, що в сільськогосподарських підприємствах різних форм власності і господарювання лише нормами трудового права регламентуються такі питання, як охорона праці, праця жінок, молоді та інвалідів, які є членами також кооперативів, інших сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств.

В аграрному праві, аналогічно, як і в трудовому праві, за вчинений дисциплінарний проступок до члена або до працівника, який працює за трудовим договором або контрактом, застосовується лише одне стягнення, але не пізніше одного місяця від дня виявлення проступку і шести місяців від дня його вчинень.

Особливістю аграрного законодавства є і те, що на голову правління, голову ревізійної комісії, членів правління і членів ревізійної комісії сільськогосподарського виробничого кооперативу дисциплінарне стягнення накладається загальними зборами або зборами

уповноважених. До головних, провідних та старших спеціалістів можуть застосовуватись стягнення загальними зборами, зборами уповноважених або правлінням сільськогосподарського виробничого кооперативу при умові, якщо такі уповноваження передбачені в статуті. Вказані особи можуть притягуватись до дисциплінарної відповідальності цими органами сільськогосподарських підприємств і за ініціативою органів державної влади і самоврядування та відповідних правоохоронних й інших органів. При цьому виконавчий орган і вищий орган управління сільськогосподарського підприємства, в тому числі сільськогосподарського виробничого кооперативу, повинні розглянути такі пропозиції та прийняти відповідне рішення з урахуванням винності чи не винності таких осіб. Державні органи згідно з чинним національним законодавством не наділені правом притягати цих осіб до дисциплінарної відповідальності. Аграрним законодавством передбачено, що члени сільськогосподарського виробничого кооперативу можуть нести дисциплінарну відповідальність лише перед відповідними органами управління справами конкретного кооперативу.

У фермерському господарстві трудова діяльність здійснюється на основі саморегулювання відповідно до Закону України «Про фермерське господарство». У цьому законі передбачені окремі правові норми, направлені на особливості регулювання праці в фермерському господарстві. Члени цього господарства самостійно визначають і регламентують свої трудові відносини в статутах, правилах внутрішнього трудового розпорядку, в яких визначаються також заходи дисциплінарної відповідальності членів фермерських господарств, які допустили порушення трудової та виробничої дисципліни. Орієнтиром для фермерських господарств, у тому числі для сімейних фермерських господарств, можуть слугувати приписи про дисциплінарну відповідальність, що діють у державних сільськогосподарських підприємствах або сільськогосподарських підприємствах кооперативного та корпоративного типів. Таким чином, на членів фермерських господарств, як стверджують А. М. Статівка та В. Ю. Уркевич, норми трудового законодавства не поширюються [25, с. 77]. Отже, погоджуючись з таким твердженням вказаних науковців-аграрників, фермерські господарства мають право при розробці і прийнятті власних статутів, правил внутрішнього трудового розпорядку та інших локальних актів, використовувати окремі норми трудового та іншого законодавства.

Як аграрне, так і трудове законодавство забезпечує захист права оскарження необґрунтованих рішень про накладення дисциплінарного стягнення на членів та працівників сільськогосподарських підприємств кооперативного і корпоративного типів та фермерських господарств. Пленум Верховного Суду України «Про практику розгляду судами трудових спорів» звернув увагу судів на необхідність додержання вимог законодавства при розгляді трудових спорів сприяти зміцненню трудової та виробничої дисципліни, вихованню працівників до свідомого та сумлінного становлення до праці. Цією постановою Верховний Суд

України роз'яснив і те, що безпосередньо в судах розглядаються заяви звільнених працівників про поновлення на роботі, незалежно від підстав припинення трудового договору, а також і про виключення із членів сільськогосподарського кооперативу (п. 3) [26]. Крім того, п. 35 цієї постанови визначено, що суди повинні звернути увагу на трудові відносини в фермерських господарствах, які визначаються й регулюються його членами відповідно до вимог Закону «Про фермерське господарство». У кооперативних і колективних сільськогосподарських підприємствах трудові відносини можуть визначатись законами про них або їх статутами, в межах особливостей праці їх членів. Верховним судом визначено і те, що чинне трудове законодавство не поширює свою дію на випадки виключення із членів кооперативних або колективних сільськогосподарських підприємств. Спори з цих питань, на нашу думку, повинні вирішуватись виходячи з відповідних норм законів про кооперативи або норм їх статутів чи інших локальних актів. Якщо актами чинного законодавства про кооперативи і колективні сільськогосподарські підприємства або їх статутами чи іншими нормативно-правовими актами врегульовано питання про трудову дисципліну, а саме визначено види дисциплінарних стягнень і порядок їх застосування, то слід виходити з цих актів, а не із загальних положень Кодексу законів про працю України.

Проте слід звернути увагу на проект нового Трудового кодексу України щодо врегулювання особливостей трудових відносин членів і працівників сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств (ст. 5) [27]. На великий жаль, у цьому проекті Трудового кодексу відсутня така норма, яка на сьогодні діє у ст. 3 Кодексу законів про працю України щодо врегулювання особливостей праці членів кооперативів та їх об'єднань колективних сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, відповідно до законів та статутів про них. Вважаємо, що таку норму законодавчий орган повинен обов'язково передбачити і в Трудовому кодексі України, при його прийнятті в другому читанні та в цілому, при цьому враховуючи і те, що діяльність сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств та праця їх членів регулюється не трудовим законодавством, а аграрними законами «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фермерське господарство», «Про колективне сільськогосподарське підприємство» тощо. Також ці питання повинні бути врегульовані локальними актами-статутами, правилами внутрішнього трудового розпорядку та іншими нормативними актами. Названим аграрним законодавством закріплені норми, якими на правовому рівні регулюються такі питання, як порядок прийняття і звільнення працівників або виключення членів сільськогосподарських виробничих підприємств та фермерських господарств, основні їх обов'язки та обов'язки роботодавця, заохочення за успіхи в роботі, дисциплінарна відповідальність працівників і членів кооперативів і фермерських господарств. Цим законодавством враховані такі питання, як сезонність сільськогосподарських робіт, їх залежність

від природно-кліматичних умов, необхідність різної тривалості робочого часу, інші особливості організації праці в сільському господарстві. При цьому критерієм законності локальних актів сільськогосподарських підприємств повинен діяти принцип, за яким права їх членів не повинні погіршуватись.

Тому вважаємо, якщо прийнятий новий Трудовий кодекс України врегулює та врахує інститут дисципліни праці і членів сільськогосподарських виробничих кооперативів та фермерських господарств в цілому та Верховна Рада України не допустить прийняття норм, які можуть суперечити і аграрному законодавству.

Крім того, з метою єдиного застосування дисциплінарних стягнень у сільському господарстві, особливо в сільськогосподарських виробничих кооперативах та фермерських господарствах, вважаємо за необхідне прийняти єдиний аграрний Закон України «Про особливості правового регулювання юридичної відповідальності в сільському господарстві за допущені аграрні правопорушення».

Список використаних джерел

1. Палладина, М. И. Особенности правового регулирования трудовых отношений в сельскохозяйственных организациях [Текст] / М. И. Палладина // Аграрное право : учеб. / С. А. Боголюбов, М. М. Бринчук, Н. О. Ведышева и др. ; отв. ред. М. И. Палладина, Н. Г. Жаворонкова. — М. : Проспект, 2011. — С. 363–380.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322–VIII [Текст] // Відомості Верховної Ради Української РСР. — 1971. — Додаток до № 30. — Ст. 375.
3. Науково-практичний коментар Кодексу законів про працю України [Текст] [станом на 09.09.2014 р.] / В. В. Цюра, В. В. Корнеєв, Н. В. Малярчук та ін. — К. : Центр учбової літератури, 2014. — 312 с.
4. Гафурова, О. В. Особливості правового регулювання трудових відносин у сільськогосподарських підприємствах [Текст] / О. В. Гафурова // Аграрне право України : підруч. / В. М. Єрмоленко, О. В. Гафурова, М. В. Гребенюк [та ін.] ; за ред. В. М. Єрмоленка. — К. : Юрінком Інтер, 2010. — С. 509–525.
5. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96–ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
6. Корнієнко, В. М. Правове регулювання організації, дисципліни та охорони праці в сільськогосподарських підприємствах [Текст] / В. М. Корнієнко // Аграрне право України : підруч. / В. М. Гайворонський, В. П. Жущман, В. М. Корнієнко та ін. ; за ред. В. М. Гайворонського та В. П. Жущмана. — Х. : Право, 2003. — С. 66–79.
7. Про колективне сільськогосподарське підприємство : Закон України від 14.02.1992 р. № 2114–XII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 20. — Ст. 272.
8. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97–ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 39. — Ст. 261.
9. Про кооперацію : Закон України від 10.07.2003 р. № 1087–IV [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 5. — Ст. 35.
10. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р.

- № 973-IV [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 45. — Ст. 363.
11. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 р. № 1576-XII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — Ст. 682.
12. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI [Текст] // Урядовий кур'єр. — 2008. — № 202. — 29 жовтня.
13. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 р. № 2694-XII [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 49. — Ст. 688.
14. Примірний статут сільськогосподарського виробничого кооперативу : затв. наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України від 08.01.2014 р. № 1 [Електронний ресурс] / DOCUMENT.ua. — URL : <https://document.ua/pro-zatverdzhennja-primirnogo-statutu-silskogospodarskogo-vi-doc176767/html>.
15. *Гаецька-Колотило, Я. З.* Аграрне право України [Текст] : навч. посіб. / Я. З. Гаецька-Колотило, Н. В. Ільків. — К. : Істина, 2008. — 184 с.
16. Положення про спеціаліста сільського господарства : затв. наказом Міністерства сільського господарства СРСР від 19.12.1977 р. [Текст] // Економіка сільського господарства. — 1978. — № 4. — С. 85-87.
17. *Бобкова, А. Г.* Аграрне право: конспект лекцій в схемах [Текст] / А. Г. Бобкова, Ю. М. Павлюченко. — Донецьк : ДонНУ, 2013. — 244 с.
18. *Кондратьєв, Р. І.* Локальні норми права [Текст] / Р. І. Кондратьєв. — Хмельницький : Хмельницький інститут регіонального управління та права, 2001. — 70 с.
19. Словник з аграрного права [Текст] / уклад. : В. П. Жушман, О. О. Погрібний, В. Ю. Уркевич / за ред. В. П. Жушмана / Нац. юрид. академія України. — Х. : Право, 2010. — 160 с.
20. *Погорецька, Н. В.* Правове регулювання відносин з організації дисциплін, оплати та охорони праці у сільськогосподарських підприємствах [Текст] / Н. В. Погорецька, В. М. Корнієнко // Аграрне право : підруч. / В. П. Жушман, В. М. Корнієнко та ін. ; за ред. В. П. Жушмана та А. М. Статівки. — Х. : Право, 2010. — С. 179-194.
21. *Янчук, В. З.* Правове регулювання організації та дисципліни праці в сільськогосподарських підприємствах [Текст] / В. З. Янчук / Аграрне право України : підруч. ; за ред. В. З. Янчука. — [2-е вид., перероб. та доп.]. — К. : Юрінком Інтер, 2000 — С. 405-421.
22. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
23. *Погрібний, О. О.* Дисциплінарна відповідальність осіб, зайнятих у сільськогосподарському виробництві [Текст] / О. О. Погрібний // Аграрне право України : підруч. / за ред. О. О. Погрібного. — К. : Істина, 2007. — С. 202-203.
24. Порадник керівникові сільськогосподарського підприємства [Текст] : [навч. і наук.-практ. посіб.] / за ред. А. П. Гетьмана, В. З. Янчука. — К. : Юрінком Інтер, 2005. — 624 с.
25. *Статівка, А. М.* Аграрне право: оглядові лекції, нормативно-правові акти [Текст] : навч. посіб. / А. М. Статівка, В. Ю. Уркевич. — Х. : Юрайт, 2014. — 352 с.
26. Про практику розгляду судами трудових спорів : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.1992 р. № 9 [Текст] // Науково-практичний коментар кодексу законів про працю України. Станом на 09.09.2014 р. / В. В. Цюра, Ю. В. Корнеєв, Н. В. Малярчук та ін. — К. : Центр учбової літератури, 2014. — 312 с.

27. Трудовой кодекс Украины : проект закона Украины від 27.12.2014 р. за № 1658 [н.д.У. Гройсман В. Б., Денісова Л. Л., Папієв М. М., Кубів С. І.] [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221.

*Рекомендовано до друку
кафедрою трудового, земельного та господарського права
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 13 від 22 червня 2016 року)*

Надійшла до редакції 14.07.2016

Домбровский С. Ф. Особенности дисциплинарной ответственности работников сельскохозяйственных предприятий кооперативного типа и фермерских хозяйств

Рассматриваются вопросы относительно особенностей применения дисциплинарной ответственности работников и членов сельскохозяйственных предприятий негосударственной формы собственности кооперативного типа и фермерских хозяйств в Украине. Проанализировано состояние обеспечения соблюдения уставной и трудовой дисциплины в этих сельскохозяйственных предприятиях путем применения нормативно-правовых актов аграрного и трудового права, регулирующего дисциплинарную ответственность за невыполнение обязанностей членами и работниками сельскохозяйственных предприятий без уважительных причин, в том числе руководителями предприятий, производственных и других подразделений, главными и другими специалистами, членами правлений и ревизионных комиссий. Определены особенности применения дисциплинарных взысканий и порядок их применения к членам сельскохозяйственных производственных кооперативов и фермерских хозяйств, в том числе семейных фермерских хозяйств, а также для работников, работающих в этих аграрных формированиях как по трудовым договорам, так и на контрактных условиях. Обращено внимание на перечень дисциплинарных проступков, предусмотренных в уставах и правилах внутреннего распорядка сельскохозяйственных предприятий кооперативного и корпоративного типов и фермерских хозяйств различных правовых форм. Проанализирован порядок применения дисциплинарных взысканий. Внесены отдельные предложения по совершенствованию законодательства о дисциплинарной ответственности работников и членов сельскохозяйственных производственных кооперативов и фермерских хозяйств.

Ключевые слова: дисциплинарная ответственность, сельскохозяйственное предприятие, фермерское хозяйство, устав, правила внутреннего распорядка.

Dombrovskiy, S. F. Features of Disciplinary Responsibility of the Workers of Agricultural Enterprises of Cooperative Type and Farms

This article deals with the features concerning application on disciplinary responsibility of workers and members of agricultural enterprises that are not state-owned of cooperative type and farms in Ukraine. The state of provision statute and labour discipline in these agricultural enterprises through the application of regulations of agricultural and labour law regulating disciplinary responsibility for non performance by members and workers of agricultural enterprises of their duties without valid reasons, including business leaders, industrial and other units and basic and other specialists, members of boards and audit committees. The features of disciplinary penalties and how they apply to members of agricultural production cooperatives and farms have been defined, and also to employees who work in these agricultural units, under the labour agreements or under the contractual conditions. Attention is paid to the list of disciplinary offenses provided for in the statutes and internal regulations of the agricultural enterprises of cooperative type and farms of different legal forms.

The procedure of disciplinary penalties is analysed. Some proposals to improve legislation on disciplinary responsibility of workers and members of agricultural production cooperatives and farms were made.

Keywords: *features of disciplinary responsibility of members of agricultural enterprises and farms, characteristic of the legislation on disciplinary responsibility, charter, internal regulations, the powers of the executive authority, the authority of the higher body of agriculture, head powers, types of penalties, the order of application of penalties, list of disciplinary offenses in agricultural law, the legal consequences of sanctions.*

